

حقانیت و عدم تحریف قرآن در بیان مستشرقان

احسان ترکاشوند^۱

مرتضی شهوه^۲

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۴/۱۵؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۱۹)

چکیده

این تحقیق بر آن است حقانیت قرآن را از دل تحقیقات و بیانات خود مستشرقان منصف یا گاه مستشرقان مغرض استخراج نماید این مهم از آن جهت حایز اهمیت است که گاه مستشرق پس از سالها تحقیق و تفحص به صراحت یا در پس پرده و لفافه به حقیقت قرآن و حقانیت آن اعتراف دارد. از آنجایی که دیدگاه‌های برخی از این دانشمندان موثر بر عقاید سایرین است لذا اثبات حقانیت قرآن از زبان مستشرقان خود حائز اهمیت بوده و به موازات آن موجب اثبات حقیقت دین و چراغی روشن برای هدایت خواهد بود. برای این مقصود از روش کتابخانه‌ای برای دستیابی به منابع و آثار مستشرقان بهره برداری شده که پس از بررسی‌های صورت گرفته مشاهده شد تعداد قابل توجهی از مستشرقان به انحای مختلف و در بیان‌های گوناگون به تائید قرآن کریم زبان گشوده و نتوانسته‌اند به حقانیت آن پرده انداخته و اگر در این راه صادقانه و به دور از غرض‌ورزی‌های جاهلانه و عامدانه گام بردارند قطعاً به حقیقت این معجزه جاودان و همیشگی دست خواهند یافت. در این راستا نظرات سر ویلیام موئیس، گوته، توماس کارلایل، ناپلئون بناپارت، لئون تولستوی، مونتگموری وات، هانری کربن، ویلیام لوئیس، راینهارت پیتر، سرکو ویلیام، گوستاولوبون، ژول لایبوم، تئودور نولدکه، ادموند بورگ و... مورد توجه قرار خواهد گرفت.

کلیدواژه: حقانیت، عدم تحریف، قرآن، مستشرقان.

^۱. استادیار گروه الهیات دانشگاه ملایر: torkashvand110@yahoo.com

^۲. کارشناس ارشد و پژوهشگر علوم و معارف قرآن m.shahveh@gmail.com

مقدمه

قرآن معجزه جاودانه آخرین پیامبر، حضرت محمد ﷺ که جاودانگی خود را مرهون عوامل متعددی است که از آن جمله تعهد و قول خداوند متعال مبنی بر حفظ قرآن از تمام آفات و اسباب انحراف و تحریف توسط غیر، نگرهبانی از آن در اطوال زمان، حراست از زیاده و نقصان آن که در آیه نهم سوره حجر بدان تصریح شده است: «إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ» (حجر، آیه ۹)؛ خداوند با همانندسازی سخن خود در بیان برادران یوسف و ناتوانی ایشان بر حراست از برادر مهر تائید محکمی بر قدرت خود نهاده و هم‌آوردی بر حفاظت از قول خود ارائه می‌دهد «فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَىٰ أٰبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعْنَا مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا آخَانَنَا نَكْتَلُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ» (یوسف-۶۳) و به نظر می‌رسد که با بیان آن این تضمین در قول را ضمانتی ابدی می‌نماید. این حفاظت همان‌گونه که حفاظت و حراست از این معجزه پیامبر خاتم از جن و انس در تنزیل آن، حین القاء به فرشته وحی، حمل توسط ایشان و نزول از آسمان، القاء و اهدای آن به پیامبر و نشر آن توسط حضرتش بر همگان اثبات شد و استمرار این حفاظت با تحدی قرآن به استحکام وصف‌ناپذیری دست‌یافته که هیچ خدشه‌ای بر آن نمی‌توان تصور داشت «قُلْ لَّيْنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَىٰ أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا» (اسراء، ۸۸) تا جایی که قرآن خود را عزیز و شکست‌ناپذیر «وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ» (فصلت، ۴۱) و نازل‌شده از سوی خداوند عزیز و شکست‌ناپذیر «تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ» (جاثیه، ۲) معرفی می‌کند. با تمام ادله مستحکمی که بر حفظ و حراست از قرآن به انحای مختلف وجود دارد غرض‌ورزانی مغرضانه و به‌عمد به هزینه‌های گزاف و اهداف مشخص به‌منظور خدشه‌دار کردن این معجزه بی‌بدیل و جاودانه خداوند عزیز قد علم کرده‌اند و به خیال خام خود برای اثبات تحریف در قرآن مجید تلاش‌های بسیاری از دیرباز داشته‌اند غافل از اینکه قرآن ایشان را پیش‌بینی کرده و می‌فرماید: «يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلًّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ» (توبه، ۳۲) با این همه تلاش‌های مستمر و سندسازی‌های بسیار در لا بلای کلام، اسناد و مکتوبات این مغرضان که بنام مستشرق شهرت دارند حقایقی از کنه عزت قرآن برآمده که نشان از حقانیت قرآن و شکست‌ناپذیری آن هست این عظمت در برخی از ایشان که دارای ضمیری روشن و وجدانی بیدار بودند موجب هدایت ایشان از ظلمت کفر و عناد به روشنایی هدایت و اسلام شده است. در این تحقیق بر آنیم در بیان مستشرقان به ادله اثبات عدم تحریف قرآن بپردازیم که خود سندی بر حقانیت، حاکمیت و عظمت قرآن کریم این معجزه جاودانه خواهد شد.

تعریف قرآن

در بیان ابتدایی نیاز است تعریفی دقیق از قرآن ارائه گردد که بر اساس آن فرض عدم تحریف قرآن مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. فرض این است که استناد به این آیه در «عدم تحریف قرآن» دور نیست بپذیریم مراد از «ذکر» در این آیه‌ها «قرآن» است و خداوند متعال فرموده است: «أنا نحن نزلنا الذكرَ و أنا له لحافظون» (حجر، ۹).

«إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ* لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ» (فصلت، ۴۱-۴۲)

حال سؤال اینجاست که در این آیه، مراد خداوند متعال از واژه و لفظ قرآن چیست و به کدام مفهوم خاص و مصداق خاص اشاره دارد؟ به عبارت دیگر دلالت «لفظ قرآن» بر چه چیزی است و مصداق مشخص لفظ «قرآن» کدام است و خداوند تضمین نموده است که کدام «قرآن» را مصون از خطا نگه دارد و آن را حفظ نماید. در تعریف قرآن متن ظاهر و الفاظ تصویری قرآن مراد است یا محتوا و معانی قرآن یا باطن قرآن مراد و منظور قرآن موجود در حافظه انسان‌ها است یا قرآن موجود در حافظه پیامبر ﷺ متن مکتوب دوره پیامبر مراد است یا متن چاپی اکنون، برگی از کلام وحی مراد است یا برگ‌های کامل کلام وحی و انواع فرض‌های مختلف دیگری که می‌توان تصور نمود و یا اینکه لفظ قرآن و مراد خداوند از کلام وحی، شامل هر نوع تفسیری از آن خواهد شد. به نظر می‌رسد هیچ تعریف مرجعی از قرآن وجود ندارد و اگر کسی یا کسانی قرآن را تعریف نموده‌اند، انشاء رأی خود می‌کنند و عقیده دارند که قرآن این‌گونه است که ما می‌گوییم. هرچند که این انشاء رأی می‌تواند از جهاتی روشن‌کننده مباحث درباره قرآن باشد. بنابراین تا زمانی که مفهوم و مصداق مشخص و همگانی از سوی دانشمندان دین‌پژوه ارائه نگردد، شاید حق نباشد که به برخی از دانشمندان با نظرهای خاص، خرده گرفت. به عنوان مثال آیت‌الله شاه‌آبادی در رشحات البحار می‌فرماید: «أنا نحن نزلنا الذكرَ و أنا له لحافظون» در این باره باید گفت: حفظ کردن (علم) نازل‌شده از مرتبه ذات مقدس به منزله‌ی مشیت و به همین ترتیب سایر منازل تا اینکه به عالم ملک برسد، هیچ اشکالی ندارد؛ زیرا آن (علم) نازل‌شده (قرآن) در هر عالمی عین آن عالم است. از این رو منظور از حفظ آن، حفظ قرآن عینی یا حقیقت قرآن نیست و این امری واضح است. به همین دلیل در این کار منتی بر بندگان نیست. ظهور صورت آن در ذهن یا ظهور آن در خارج به شکل نوشته و صوت، نیازی به حفظ ندارد؛ زیرا صرفاً حکایت قرآن یا نمایانگر آن هستند، نه حقیقت آن. به همین خاطر امکان دارد قرآن حفظ‌شده (در ذهن) فراموش شود و از ذهن محو گردد. هم‌چنان‌که ممکن است قرآن مکتوب هم به وسیله یک فرد ستمکار یا عوامل دیگری از میان برود و از

قرائت آن ممانعت کند. درحالی که ظهور علمی قرآن در عالم تعقل که نهایت سیر قرآن و اتحاد آن با انسان است، حقیقتاً قرآن نازل شده است و این قرآن است که حفظ آن واجب است. خلاصه کلام اینکه، ظهور قرآن برحسب تکوین محفوظ است و ظهور آن برحسب صورت، صوت و مکتوب، مشمول آیه حفظ نمی‌شوند؛ زیرا این موارد سه‌گانه حالت حکایتگری دارند. البته واضح است که ظهور علمی قرآن، مورد نظر آیه است. (شاه‌آبادی، ۱۳۸۶: ۲۶۴) (استادی، ۱۳۹۴: ۷۸) در تاریخ موارد بسیاری بوده است که قرآن‌های دروغین صادر و برگ‌هایی از قرآن (نستجیر بالله) سوزانده شده و گاهی اخبار اهانت به قرآن شنیده می‌شود اما تمام این‌ها خدشه‌ای بر قرآن وارد نیاورده و نخواهد آورد اما موردی که بسیار مورد تأمل است برداشت‌های گوناگون با گرایش قومی و اعتقادی فرق‌های مختلف معتقد و کفار هست که نه به ظاهر قرآن که باطن آن را مورد هدف قرارداده و تحریف معنوی را به دنبال دارد و این نکته نیز نباید در تعریف جامع از قرآن دور از نظر افتد.

تحریف به چه معنا

غالب لغویان، حرف را به معنای گوشه و کناره دانسته‌اند. براین اساس، مفهوم تحریف به سبب معنا دهی باب تفعیل، به کناره بردن و به گوشه کشاندن خواهد بود؛ از این رو تحریف گفتار به این معناست که با تغییر و جابه‌جا کردن کلمات و جملات یا تفسیر نادرست، مفهوم مورد نظر متکلم را از بستر صحیح و مطلوب خارج ساخته، به مفهومی کناره بکشاند که در حاشیه معنای اصلی جای داشته است. تحریف در آیه شریفه «يَحْرِفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» (نساء، ۴۶) به همین معناست؛ زیرا وقتی خداوند می‌فرماید: گفتارها را از جایگاه‌های خود تحریف می‌کنند، بدین معناست که گفتار الهی دارای جایگاه و بستر خاصی است و تحریف‌کنندگان آن را از آن جایگاه مخصوص تغییر می‌دهند. (جوادی آملی، عبدالله: ۱۳۸۲)

جایگاه گفتار، یا لفظی است یا معنوی؛ و تحریف گفتار خداوند یعنی گاهی لفظ خدا را جابه‌جا می‌کنند که تغییر مفهوم را به همراه دارد و زمانی معنا و مفهوم آن را از بستر صحیح و مورد نظر خداوند خارج می‌سازند؛ چنان‌که مرحوم امین الاسلام طبرسی در تفسیر آیه یاد شده گفته است: «یعنی آن را بر مفهومی غیر از آنچه نازل شده تفسیر می‌کنند و صفت پیامبر ﷺ را تغییر می‌دهند؛ بنابراین، محرفان به دو شکل تحریف می‌کردند: نخست با تأویل نادرست و دیگری با تغییر و تبدیل»، لیکن جمع هر دو نیز ممکن است. با این توضیحات، تحریف گفتار به معنای تغییر معنا

باکم یا زیاد کردن، تغییر و جابه‌جا کردن ظاهر کلمات یا با تفسیر نادرست آن است؛ به نظر می‌رسد مقصود مرحوم طبرسی از تغییر و تبدیل جابه‌جا کردن ظاهر کلمات و سوء تأویل، همان تفسیر نادرست است.

مقصود از تحریف، تحریف مطلق گفتار هر گوینده نیست؛ بلکه تحریف گفتار خداوند است که در قالب قرآن انعکاس یافته. تحریف به معنای کم یا زیاد شدن یا تغییر کلمات قرآن، هرگز تحقق نیافته است؛ آنچه درباره قرآن رخ داده و همچنان امکان تحقق دارد، تفسیر ناصحیح و تحریف معنوی با حفظ همه حروف، کلمات، جمله‌ها، آیه‌ها و سوره‌های آن است.

اقسام تحریف

تحریف دو قسم اساسی دارد: معنوی و لفظی. در تحریف معنوی، تحریف‌کننده بدون کمترین دخل و تصرف در ساختار الفاظ و عبارت‌های قرآن، آن‌ها را بر اساس پیش‌فرض‌های باطل خود و به‌منظور تقویت آن‌ها تفسیر می‌نماید و در حقیقت، نگرش خود را بر قرآن تحمیل می‌کند. از آنجاکه تحریف‌کننده، معنای آیه را از بستر صحیح و شایسته آن خارج ساخته، آن را به مفهومی دیگر متمایل می‌کند، به کارش تحریف اطلاق شده‌است. تحریف معنوی را اصطلاحاً تفسیر به رأی گویند.

تحریف لفظی، دخل و تصرف در ساختار الفاظ و عبارت‌های قرآن است که دو گونه آن بیش‌تر مطرح است:

- ۱- تحریف لفظی به فزونی؛ یعنی آیه یا سوره‌هایی را از پیش خودساخته، بر قرآن افزوده باشد و این فزونی‌ها، بی‌آنکه قابل تشخیص باشد، در قرآن کنونی راه‌یافته باشد؛
- ۲- تحریف لفظی به کاستی؛ یعنی بخشی از کلمات، آیات یا سوره‌های قرآن را بی‌آنکه قابل تشخیص باشد، از آن حذف کرده باشد؛ بنابراین در تقسیم‌بندی دیگر می‌توان گفت تحریف سه قسم دارد: تحریف معنوی، تحریف لفظی به فزونی و تحریف لفظی به کاستی؛
- ۳- گونه دیگر تحریف لفظی، دگرگون نمودن نگارش قرآن از لحاظ ترتیب و تقدیم و تأخیر است؛ نه از جهت افزایش و کاهش الفاظ.

درباره این‌گونه تحریف در صورت و نه در ماده، در اثنای بحث روشن می‌شود که تدوین قطعی مجموع مصحف شریف در زمان حضرت رسول ﷺ از یک‌سو و عنایت و حمایت و هدایت اهل بیت عصمت و پیروان راستین آنان از سوی دیگر و اهتمام صحابه و سایر

مسلمانان به صیانت قرآن از گزند هرگونه تغییر و تحویل و تبدیل صوری و مادی از سوی سوم، مانع دستیابی بیگانه به حریم قرآن کریم شده‌است.

در وقوع تحریف معنوی (تفسیر به رأی قرآن) هیچ‌گونه تردیدی نیست؛ که شواهدی هم‌چون هشدار مکرر پیامبر اکرم ﷺ درباره خطر تفسیر به رأی؛ «من فسّر القرآن برأیه فلیتوبوا مقعده من النار» هر کس قرآن را به رأی خود تفسیر کند، می‌بایست خود را برای آتش مهیا سازد از آن جمله است. تفسیر به رأی، به‌رغم مذموم بودن و زیان‌هایش، نمی‌تواند به اعتبار و حجیت قرآن صدمه‌ای وارد کند؛ زیرا امری بیرون از هویت قرآن به شمار می‌آید و همواره اساطین نام‌آور و فن‌آور قرآن حکیم در پاسداشت معارف برین و حیانی آن آماده‌اند و مرزبانی نموده و می‌نمایند.

باین‌همه دانشمندانی هم‌چون محدث نوری باینکه احتمالاً بعدها بیان خود را اصلاح و به قطعیت عدم تحریف قرآن اذعان نمود در اثبات تحریف قرآن قلم رانده و گاهی سبب سوءاستفاده‌هایی از سوی مغرضان شده‌است. ایشان در کتاب فصل الخطاب فی تحریف کتاب رب الارباب می‌نویسند: «یکی از دلایل تحریف قرآن کریم، عدم استناد جمع قرآن به معصوم ﷺ است و از آنجاکه نحوه جمع و تألیف قرآن که پس از پیامبر ﷺ انجام گرفت، طبعاً مستلزم افتادگی برخی آیات، کلمات یا جابه‌جایی آن‌ها می‌گردد. بر اساس روایات و تحلیل تاریخی درباره جمع-آوری قرآن، درمی‌یابیم که جمع قرآن با درخواست خلفا و به دست افرادی غیر معصوم، هم‌چون «زیدبن ثابت» جمع‌آوری و تدوین شده‌است و احتمال تحریف در قرآن امری عقلایی به نظر می‌رسد.» (نوری، ۱۳۵۴: ۹۶ - ۱۰۴)

مستشرق کیست؟

استشراق معادل کلمه (orientalism) از ماده شرق (orient) بر اعمال مستشرقان در قبال فرهنگ مشرق زمین اطلاق می‌شود. (حاجی میرزایی، ۱۳۷۷: ۲/۲۰۴۶) به‌عبارت‌دیگر استشراق عبارت است از هرگونه مطالعه و بررسی دانشمندان مغرب زمین در خصوص میراث فکری مشرق زمین و میراث فکری مشرق زمین آمیزه‌ای از تاریخ، زبان، فنون، علوم و سنت‌هایی است که به مردمان این سرزمین‌ها تعلق دارد (علی الصغیر، ۱۴۲۰ ه.ق: ۱۱) با توجه به این تعریف، مستشرق عبارت از کسی است که به مطالعه میراث فرهنگی مشرق زمین پرداخته و آنچه متعلق به تاریخ، زبان‌ها، آداب، فنون، علوم و سنت‌های مردم این نواحی است، در حوزه بررسی‌های او قرار می‌گیرد این مهم نیاز به ابزارهایی دارد که مهم‌ترین آن تسلط به زبان‌های شرقی و در صدر آن زبان

عربی است، لذا یکی از مستشرقان معاصر به نام «آلبرت دیتريش» معتقد است که مستشرق شخص محققى است که درصدد مطالعه و فهم (فرهنگ) مشرق زمین برمی‌آید، لکن به نتایج صحیحی دست پیدا نمی‌کند مادام که زبان ملل شرقی را به‌خوبی نیاموخته باشد (معارف، ۱۳۸۴: ۹).

بنابراین تعریف آنچه مورد توجه این بحث است بررسی آراء مستشرقینی است که در حوزه دین مبین اسلام به کاوش پرداخته و در بیان خود اقرار به حجیت قرآن این کتاب آسمانی و دین مبین اسلام داشته‌اند.

پیشینه و شواهد اثبات عدم تحریف قرآن در بیان و پژوهش‌های مستشرقان:

در اثبات عدم تحریف قرآن کریم در بیان مسلمانان بسیار سخن رفته و نگارش‌های فراوانی انجام شده‌است که از منظر نقلی و عقلی و عرفانی و فلسفی جنبه‌های مختلف عدم تحریف از ابعاد گوناگون قرآن مورد توجه واقع شده و مورد تأیید قرار گرفته است. کاظم استادی در مقاله‌ای تحت عنوان «کتابشناسی عدم تحریف قرآن» که در مجله آینه پژوهش سال بیست و ششم، شماره دوم، خرداد و تیر ۱۳۹۴ به چاپ رسیده در ۳۰ صفحه مجموعه کتبی، مقالات و پایان‌نامه‌هایی که در حوزه عدم تحریف قرآن قلم رانده‌اند را فهرست نموده که در دسترس عموم علاقه‌مندان هست هم‌چنین «احمد قرانی سلطان‌آبادی» در بخشی از مقاله‌ای با عنوان «مستشرقان و مسئله تحریف» چاپ‌شده در مجله «قرآن‌پژوهشی خاورشناسان، سال دهم، شماره هجدهم، بهار و تابستان ۱۳۹۴» آورده‌است: «به‌رغم همه اقدامات اسلام‌ستیز و مقاصد استعمار گونه خاورشناسان، در میان آن‌ها افرادی هستند که کوشش خود را صرف احیای میراث فرهنگ و تمدن اسلامی و ایرانی نموده و با قدم نهادن در میدان انصاف و امانت و با توانمندی و آگاهی از حقایق موجود در جهان دفاع کرده اند ... و در مواردی زبان به حقیقت گشوده‌اند که در این زمینه می‌توان به کتبی چون: «اسلام دیدگاه دانشمندان جهان»، «قرآن»، «کتاب‌های دیگر آسمانی»، «نظریه دانشمندان جهان درباره قرآن و محمد ﷺ»، «اعترافات دانشمندان بزرگ جهان»، «قرآن در نظر اروپاییان» و ... اشاره نمود.» و در این تحقیق نیز بررسی منابع از حوصله بحث خارج است. آنچه حائز اهمیت است نظر مستشرقانی است که از دید انصاف نگرسته و به تأیید عدم تحریف قرآن و متقابلاً به حقانیت اسلام معترف بوده‌اند می‌پردازد.

—مونتگموری وات^۱، (۱۴ مارس ۱۹۰۹ - ۲۴ اکتبر ۲۰۰۶) استاد رشته زبان عربی و مطالعات اسلامی در دانشگاه ادینبورگ در اسکاتلند بود. مونتگموری وات برجسته‌ترین مفسر غیرمسلمان اسلام در غرب به حساب می‌آمد و تأثیر عظیمی در رشته مطالعات اسلامی بر جای نهاد. حوزه تخصصی مطالعات وی اندیشه‌های امام محمد غزالی بود. وی سال‌ها در دانشگاه ادینبورگ تدریس می‌کرد و شاگردان زیادی در حوزه اسلام‌شناسی تربیت کرد. نام او توسط خیلی از مسلمانان در سرتاسر دنیا با احترام برده می‌شود. وات زندگینامه‌ای از محمد تألیف کرده (محمد در مکه (۱۹۵۳) و محمد در مدینه (۱۹۵۶)) که در این رشته کلاسیک به حساب می‌آیند. (ویکی‌پدیا فارسی، ۱۳۹۹) وی مستشرق انگلیسی علی‌رغم تلاش‌های خود در نشان دادن اعمال‌نظر شخصی پیامبر ﷺ در متن قرآن در کتاب «مقدمه قرآن» با تندروری برخی مستشرقان نسبت به اقتباس قرآن از نفس حضرت محمد ﷺ انتقاد می‌کند (زمانی، ۱۳۸۵: ۸۴) علاوه بر این در کتاب دیگرش بنام «الاسلام و المسیحیه» می‌نویسد: تمام مذاهب و اندیشه‌های اسلامی بر صحت قرآن موجود اتفاق‌نظر دارند و مسئله توصیه به حفظ قرآن و ترتیل آن بر صیانت و بقای قرآن افزوده است. علاوه بر اینکه سنت قرائت و ترتیل قرآن خود عامل انتقال فرهنگ قرآن در هر نسل می‌شود به صورتی که قرآن ستون فقرات اندیشه مسلمانان در هر عصر گشته است (زمانی، ۱۳۸۵: ۲۵۳)

—هانری کربن (۱۹۰۳-۱۳۷۸): از خانواده کاتولیک بود و در مدرسه به نهضت پروتستان علاقه‌مند شد. وی طی دهه‌های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ نظر شخصیت‌های برجسته فلسفی و عملی و دینی فرانسه و آلمان نظیر اتین ویلسون، لویی ماسینتون، مارتین هایدگر علم‌آموزی کرد (فدایی مهربان، ۱۳۹۲: ۲۵-۳۹) تعبیر سید جواد طباطبایی گویای در منزلت علمی کربن است: «کربن نه ایران‌شناس و نه اسلام‌شناس به معنای دقیق کلمه است. وی یک فیلسوف قرن بیستم اروپایی است و شاید به یک معنا بتوان گفت او اولین فیلسوف ایرانی در دوران جدید است، به این معنا که بر مبنای سنت ایرانی فلسفه و فلسفیدن را در دوران جدید آغاز کرده است» (طباطبایی، ۱۳۸۴: ۸۴) وی در کتاب «تاریخ فلسفه اسلامی» به معرفی تشیع حقیقی و فلسفه آن همت گماشته است. وی در مورد قرآن می‌گوید: «اگر اندیشه‌ی محمد ﷺ خرافی بود و اگر وحی او وحی الهی نبود، هرگز جرأت نمی‌کرد بشر را به علم دعوت کند هیچ‌یک از افراد بشر و هیچ شیوه‌ی تفکری به اندازه‌ی محمد ﷺ و قرآن، انسان

^۱ William Montgomery Watt

را به دانش دعوت نکرده‌اند؛ تا آنجا که در قرآن، نه صد و پنجاه بار از علم، فکر و عقل سخن به میان آمده‌است» (علیقلی، ۱۳۷۵: -)

با رهبری خانم جین دمن مک اولیف: (به انگلیسی: Jane Dammen McAuliffe)؛ زاده پنسیلوانیا، پژوهشگری شناخته شده در سطح جهان در زمینه اسلام‌شناسی است. تخصص اصلی او تفاسیر قرآن است. او مدرک کارشناسی فلسفه و مطالعات کلاسیک را از کالج تربیتی واقع در واشنگتن دی. سی. گرفت و مدرک کارشناسی ارشد در مذهب‌شناسی و مدرک دکترا در اسلام‌شناسی را از دانشگاه تورنتو اخذ کرد. (ویکی‌پدیا فارسی) استاد دانشگاه جرج واشنگتن در شهر لایدن هلند دایره المعارفی از قرآن جمع‌بندی شده‌است که برخی مقالات این دایره‌المعارف از قرآن دفاع و اشکال مخالفان آن را رد کرده‌اند (زمانی، ۱۳۸۵: ۴۹۰)؛ برای نمونه، آقای جوردن دارنل نیوبای در مقاله‌ای با عنوان «تحریف»، اتهام تحریف به شیعه را اتهامی بی‌اساس دانسته و قرآن شیعیان با اهل سنت را متفاوت ندانسته و چنین از چهره کارهای هم‌کیشانش پرده برداشته است که «موضوع تحریف از مناسبت‌ترین سوژه‌هایی است که مستشرقان «مغرض» به جمع‌آوری شواهد و اعترافات و روایات ضعیف کتاب‌های مسلمانان برای اثبات وقوع تحریف پرداخته‌اند.» نویسنده این مقاله منصفانه پس از ارائه اطلاعاتی نسبت به معنا و انواع تحریف و نقل نسبت تحریف به کتاب‌های یهود و نصاری در قرآن به دیدگاه مسلمانان درباره تحریف قرآن پرداخته و می‌نویسد: «سنی‌ها و شیعه‌ها هر یک دیگری را متهم به تحریف کرده‌اند... تمام تلاش‌هایی که در جهت متهم ساختن شیعه به فراهم آوردن قرآنی دیگر انجام نگرفته با شکست مواجه شده‌است و هر دو فرقه شیعه و سنی در تمام مراسم و اهداف دینی خود از قرآن واحد استفاده می‌کنند» (newby, ۲۰۰۴, ۷, ۲, ۹, ۲۴۳)

لئون تولستوی دانشمند برجسته روسی لو نیکولایویچ تولستوی (به روسی: Лев Николаевич Толстой)؛ (۹ سپتامبر ۱۸۲۸ در یاسنایا پالیانا - ۲۰ نوامبر ۱۹۱۰ در یاسنایا پالیانا)، فعال سیاسی-اجتماعی و نویسنده روسی بود. تولستوی از نویسندگان نامی تاریخ معاصر روسیه به شمار می‌آید. رمان‌های جنگ و صلح و آنا کارنینا تولستوی از بهترین‌های ادبیات داستانی جهان هستند. تولستوی در روسیه هواداران بسیاری دارد و سکه طلای یادبود برای بزرگداشت وی ضرب شده‌است. تولستوی در زمان زندگی خود در جهان سرشناس ولی ساده‌زیست بود. (ویکی‌پدیا فارسی) وی در کتاب خود به نام حکم محمد می‌نویسد: هر کس بخواهد مسأله (آسان بودن) و سادگی دین اسلام را بفهمد باید قرآن

مجید را دقیقاً مطالعه کند؛ زیرا قرآن مشتمل بر احکام و تعلیمات و حقایق روشن و آشکار و سهل و ساده‌ای است که عموم افراد بشر از هر طبقه می‌توانند از آن بهره‌مند گردند. در این کتاب مقدس آیات شریفه‌ای است که دلالت کامل بر مقام عالی دین اسلام و پاکی روح مقدس حضرت محمد ﷺ دارد. (تاریخ قرآن، ۱۴۰۴: ۱۵۴) (تولستویی، ۱۴۲۹) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۴۵)

- ناپلئون بناپارت ناپلئون یکم یا ناپلئون بناپارت (به فرانسوی: Napoléon Bonaparte) (/nə'pɒʊliən, -'pɒʊljən/؛ [napoleɔ̃ bɔnapaʁt] زاده ۱۵ اوت ۱۷۶۹ میلادی - درگذشته ۵ مه ۱۸۲۱ میلادی)، به‌عنوان نخستین امپراتور فرانسه در فاصله سال‌های ۱۸۰۴ تا ۱۸۱۵ میلادی بر این کشور حکومت کرد و نقش بسزایی در تاریخ اروپا ایفا نمود. (ویکی‌پدیا فارسی): قرآن مبدأ حق و حقیقت است این کتاب به‌تنهایی عهده دار سعادت بشر است. (ودویک ۱۳۴۲: ۸۴) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۴۵)

- مری گیلورد دورمن خاورشناس غربی: قرآن لفظ به لفظ به‌وسیله جبرئیل بر محمد ﷺ وحی شده و هر یک از الفاظ آن کامل و تمام است. قرآن معجزه‌ای است جاوید و شاهد بر صدق ادعای محمد پیغمبر خدا، قسمتی از جنبه اعجاز آن مربوط به سبک و اسلوب انشای آن است و این سبک و اسلوب به‌قدری کامل و عظیم و باشکوه است که نه جن و انس نمی‌توانند کوچک‌ترین سوره نظیر و شبیه آن را بیاورند. قسمتی دیگر از اعجاز آن مربوط به تعلیمات و پیشگویی‌هایی است که در آن مندرج است و به نحو اعجاب‌آوری دارای اطلاعاتی است که مرد درس نخوانده‌ای مانند محمد هیچ‌گاه قادر نبوده که شخصاً آن‌ها را جمع‌آوری کرده باشد. (مهاجرانی، ۱۳۸۳: ۱۰۷)، (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۴۶)

- رنپورت مستشرق معروف: باید اعتراف کرد که علوم طبیعی، فلکی، فلسفه، ریاضیات که در قرن دهم اروپا را زنده نمود از قرآن گرفته‌شده بلکه اروپا رهین منت اسلام است. (هاشمی نژاد، ۱۳۸۱: ۳۴۵) (لابوم، ۱۳۵۶: ۲۵۹) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۴۹)

- توماس کارلایل (انگلیسی: Thomas Carlyle؛ ۴ دسامبر ۱۷۹۵ - ۵ فوریه ۱۸۸۱) یک زبان‌شناس، تاریخ‌نگار، مترجم، ریاضی‌دان، فیلسوف، مقاله‌نویس و نویسنده اهل اسکاتلند بود. در چهارم دسامبر ۱۷۹۵ به دنیا آمد و مهم‌ترین اثر او «تاریخ انقلاب کبیر فرانسه» (The French Revolution: A History) است که آن را در سال ۱۸۳۷ نوشت. توماس کارلایل، در پنجم فوریه ۱۸۸۱ چشم از جهان فرو بست. کارلایل در تاریخ‌نگاری انقلاب کرد و تألیفاتش را بدون پانوشت منتشر ساخت که امروزه از آن نگارش جورنالیستی

تاریخ نام می‌برند. به گمان او، از یک سو خواننده باید به مورخ اعتماد کند و از او سند و مرجع و پانویشت نخواهد و از سوی دیگر، مورخ نیز نباید مطالبی را که به صحتشان اطمینان ندارد، در کتاب خود بیاورد و صرفاً با آوردن منبع در پانویشت، مسئولیت آن را به گردن دیگران بیندازد؛ اما از همه مهم‌تر این‌که: به باور کارلایل، تاریخ را قهرمانان و نخبگان می‌سازند و همانان مستحق رهبری جامعه‌اند و اساساً تحول در تاریخ توسط شخصیت‌های بزرگ ایجاد می‌شود. یکی از معروف‌ترین آثار او، کتابی است که بر مبنای همین عقیده نوشته شده و عبارت است از: «درباره قهرمانان، قهرمان پرستی و نقش قهرمانی در تاریخ» (On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History) که به اختصار «دلاوران و دلاور پرستی» (Heroes and Hero Worship) یا «قهرمانان» خوانده می‌شود. کارلایل در این کتاب که در سال ۱۸۴۱ آن را چاپ کرد، درباره شخصیت و زندگانی برخی از قهرمانان تاریخ می‌پردازد که به باور او در اصلاح جامعه تأثیرگذار بوده‌اند، مانند شکسپیر، ناپلئون بناپارت، مارتین لوتر... و از آن جمله، فصلی را نیز به محمد اختصاص داده است (ویکی‌پدیا فارسی). وی دانشمند و نویسنده انگلیسی در این کتاب می‌گوید: «هنگامی که قرآن مجید را مطالعه می‌کنیم می‌بینیم این کتاب علاوه بر آنکه وحی آسمانی است از نظر کلمات و ترکیب بلیغ‌ترین کتاب است. هیچ‌کس قرآن را با دقت نمی‌خواند مگر آنکه می‌بیند حقایقی اصیل در برابر وی آشکار است و درمی‌یابد که این کتاب وابسته به اصلی حقیقی و به مبدئی عالی و مقدس پیوسته است و تردیدی نیست که گفتار درست و نفوذ خاصی بر دل‌ها دارد و حق آن است که تمام کتاب‌ها در برابر قرآن ناچیز و کوچک‌اند و این کتاب از هرگونه عیب و نقص و اصول ناپسند پاکیزه و مبرا است.» (زنجانی، ۱۴۰۴: ۱۵۲) (مردانی، ۱۴۰۲: ۵۰)

ویلز دانشمند مشهور انگلیسی: تأثیری که قرآن در جهان بخشیده هنوز هیچ کتابی به اندازه آن نبوده است. (مردانی، ۱۴۰۲: ۵۱)

- گوته یوهان ولفگانگ فون گوته (به آلمانی: Johann Wolfgang von Goethe) (زاده ۲۸ اوت ۱۷۴۹ در فرانکفورت - درگذشته ۲۲ مارس ۱۸۳۲ در وایمار) شاعر، ادیب، نویسنده، نقاش، محقق، انسان‌شناس، فیلسوف و سیاست‌مدار آلمانی بود. او یکی از کلیدهای اصلی ادبیات آلمانی و جنبش وایمار کلاسیک و هم‌چنین رمانتیسیسم به شمار می‌رود. وی یکی از مردان بزرگ فرهنگی قرون ۱۸ و ۱۹ اروپا و یکی از افراد برجسته ادبیات جهان محسوب می‌شود. خانه یوهان ولفگانگ فون گوته در مجموعه سنت‌گرای وایمار قرار دارد.

این دانشمند و شاعر معروف آلمانی می‌گوید: «سالیان دراز کشیشان از خدا بی‌خبر ما را از پی بردن به حقایق قرآن مقدس و عظمت آورنده آن محروم و دور نگه داشتند لیکن در اثر پیشرفت علم و دانش پرده جهل و تعصب نابجا برداشته‌شده و عن‌قریب این کتاب توصیف‌ناپذیر توجه افراد بشر را به خود جلب کرده و محور افکار مردم جهان می‌گردد» (زنجانی، ۱۴۰۴ ق: ۱۵۸) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۵۱)

- سر ویلیام موئیس ویلیام لوئیس (زاده حدود ۱۷۰۸ - درگذشته ۱۷۸۱)، پزشک و شیمیدان انگلیسی بود. وی به خاطر نوشته‌هایش در مورد داروسازی و پزشکی و همین‌طور به خاطر پژوهش‌هایش در مورد فلزات شناخته شده‌است. (ویکی‌پدیا فارسی) این دانشمند انگلیسی می‌گوید: «قرآن محمد ﷺ کتابی است پر از دلایل واضح منطقی و مسائل بی‌شمار علمی و قوانین قضایی و حقوقی و دستورات عالی که برای حفظ حیات اجتماعی و مدنی در این کتاب مقدس با عبارات ساده و درعین‌حال محکم و منظم آمده‌است که خوانندگان را مجذوب می‌نماید.» (عبدالملک ابن هشام، ۱۳۹۶) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۵۳)

- راینهارت پیتر آنه دوزی یا دُزی (به هلندی: Reinhart Pieter Anne Dozy) (زاده ۲۱ فوریه ۱۸۲۰ در لیدن، هلند - درگذشته ۲۹ آوریل ۱۸۸۳ در اسکندریه، مصر) خاورشناس نامی هلندی بود. تمرکز پژوهش‌های دوزی بر زبان عرب بود. دوزی به زبان‌های آلمانی، فرانسوی، انگلیسی و عربی تسلط داشت. دوزی تبار فرانسویان پروتستان داشت. نیاکانش به دلیل درگیری‌های مذهبی به هلند کوچیده بودند و در همان سامان ماندگار گشتند. وی در لیدن زاده شد. در دانشگاه لیدن به آموختن پرداخت و در ۱۸۴۴ مدرک دکتری دریافت کرد و از ۱۸۵۷ به‌طور رسمی استاد تاریخ آن دانشگاه گردید. به دلیل دل‌بستگی‌ای که به ادبیات شرقی، تاریخ و نیز زبان عربی یافته بود، ترجمه‌های چندی درباره تاریخ عرب و تاریخ آفریقا و ادبیات عرب به انجام رساند. همین آثار بود که وی را در جایگاه یک پژوهنده توانا نامور ساخت. مهم‌ترین اثر او تا آن زمان، تاریخ مسلمانان اسپانیا بود که در ۱۸۸۱ در لیدن آن را نشر کرد. از دیگر آثار او می‌توان به فهرست وام‌واژه‌های تازی در زبان هلندی اشاره کرد. هم‌چنین اسراییلیات در مکه (هارلم، ۱۸۶۴) و اسلام‌گرایی (هارلم، ۱۸۶۳) از دیگر کتاب‌های دوزی است. کتاب فرهنگ البسه مسلمانان و ذیل فرهنگ‌های عربی (Supplément aux dictionnaires arabes) (لیدن، دو جلد، ۱۸۷۷-۱۸۸۱؛ تجدید چاپ در بیروت، ۱۹۹۱) معروف‌ترین آثار او به شمار می‌روند. (ویکی‌پدیا فارسی) این خاورشناس هلندی می‌گوید: «قرآن کریم همواره مردم را به نیکوکاری امر کرده

و انسان‌های سرکش و نافرمان را بیم و انذار می‌نماید، اعراب پس از آنکه مسلمان شدند و به قرآن ایمان آوردند با لباس نو و تازه‌ای در برابر جهانیان عرض‌اندام نمودند که آن لباس عبارت از صلح‌طلبی و آرامش‌خواهی و آزادی افکار در معاملات و رفتار بوده است.» (زنجان، ۱۴۰۴ ق: ۱۵۲) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۵۴)

- سرکو ویلیام شخصیت انگلیسی: بگفته تمام خاورشناسان دنیا قرآن به منتها درجه فصاحت و بلاغت نازل گشته و سبک و اصول انشای آن به پایه اعجاز رسیده. (منطقی، ۱۳۴۹: ۴۸) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۵۸)

- دکتر گوستاولوبون (به فرانسوی: (Gustave Le Bon ۱۸۴۱-۱۹۳۱ میلادی) فیلسوف، مورخ، جامعه‌شناس، پزشک فرانسوی بود. (ویکی‌پدیا فارسی) این مستشرق فرانسوی می‌گوید: «مکتب اخلاق قرآن عالی‌ترین روش فضائل اخلاقی است، قرآن مردم را به صدقه و احسان و عفت و بزرگواری و اعتدال و میانه‌روی تشویق نموده و آن‌ها را به اهمیت وفای به عهد و پیمان خوانده و به دوستی با همسایگان و پیوست و خویشاوندان و دادن حقوق مستحقان و مراعات حال بیوه‌زنان و درماندگان و اهتمام در امر یتیمان و بی‌پدران دستور داده است. این‌ها است که آداب و تربیت عالی‌ای که قرآن مردم را به سوی آن‌ها دعوت کرده و این تربیت و آداب به مراتب بالاتر از انجیل و آداب آن است.» (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۵۸)

- ژول لایبوم خاورشناس معاصر، عالم به علوم و احکام اسلامی و باخبر از دقایق و رموز قرآن که فهرستی مفید برای قرآن کریم ترتیب داده و آیات قرآنی را برحسب موضوعات مختلف تقسیم کرده و آن را در ۱۸ فصل مکتوب کرده است. وی این فهرست را به فرانسه نوشته و دانشمند معاصر مصری محمد فواد عبدالباقی آن را با اصل آیات از فرانسه به عربی گردانیده و تفصیل الآیات نام داده است. فصول کتاب بدین گونه است: تاریخ. محمد. تبلیغ. بنی اسرائیل. تورات. نصاری. ماوراء طبیعت. توحید. قرآن. دین. عقاید. عبادات. شریعت و قوانین. نظام اجتماعی. علوم و فنون. تجارت. علم تهذیب اخلاق. موفقیت و فیروزی؛ و تحت هر فصلی فروعی قرار داده که شماره آن‌ها به ۳۵۰ فرع می‌رسد و تحت هر فرعی آیات نازله قرآنی و پهلوی هر آیه اسم سوره‌ای است که در آن آیه مذکور نازل شده است. (پارس ویکی) این خاورشناس فرانسوی می‌گوید: «تعلیمات قرآن و مواظب آن تنها برای سران قوم نبوده بلکه جهانی است، مردم از هر نژاد و ملتی که هستند منصفانه باید موقعیت بشر را از نظر علمی قبل از اسلام مورد مطالعه قرار دهند تا اعتراف کنند که علم و دانش به

معنای وسیع آن به وسیله مسلمین برای جهانیان آورده شده و مسلمانان علوم و دانش خود را از قرآن که مانند دریای دانش بود گرفته و از آن‌ها نهرهایی ساختند. قرآن برای همیشه زنده است و هر کس از مردم جهان به قدر درک و استعداد خود از آن بهره برمی‌دارد.» (هاشمی نژاد، ۱۳۸۵: ۲۹۷) (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۶۰)

- نولدکه تئودور نولدکه یا تئودور نولدکه (به آلمانی: Theodor Nöldeke) (زاده ۲ مارس ۱۸۳۶ - درگذشته ۲۵ دسامبر ۱۹۳۰) یکی از برجسته‌ترین خاورشناسان آلمانی و قرآن‌پژوه و نویسنده کتاب تاریخ قرآن به زبان آلمانی است. (ویکی‌پدیا فارسی) این دانشمند و خاورشناس مشهور آلمانی می‌گوید: «قرآن با منطق علمی و روش اطمینان‌بخش و قانع کننده‌ای که دارد دل‌های شنوندگان خود را به سوی خویش توجه داده و آن‌ها را طرف خطاب قرار می‌دهد و همواره بر دل‌های کسانی که از دور با آن مخالفت می‌ورزند تسلط یافته و آن‌ها را به خود می‌پیوندد. فضیلت قرآن با داشتن سادگی و بلاغت خاص خود به اوج کمال رسیده است این کتاب توانست از مردمی وحشی و بی‌تربیت ملتی متمدن ایجاد کند که تعلیم و تربیت دنیای خویش را بر عهده گرفتند.» (هاشمی نژاد، ۱۳۸۵: ۲۹۴) (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۶۱)

- ادmond بورگ ادmond برک (به انگلیسی: Edmund Burke) (زاده ۱۲ ژانویه ۱۷۲۹ در دوبلین - درگذشته ۹ ژوئیه ۱۷۹۷ در باکینگهام‌شایر، انگلیس) سیاست‌مدار، نظریه‌پرداز فلسفه سیاسی و سخنور ایرلندی بود. برک عضو حزب ویگ و نماینده پارلمان بریتانیا از ۱۷۶۵ تا پایان عمر بود. انتقادهای او به عقلا نیت سیاسی و مخالفتش با رادیکالیسم انقلاب فرانسه که در کتاب سال ۱۷۹۰ او با نام «تأملاتی درباره انقلاب فرانسه» بازتاب یافته است، بسیار شناخته شده است. ارزش انتقادهای برک از انقلاب در سراسر قرن بیستم پایدار بوده است. از نظر او نگرش‌های انقلابی گرچه جهانی بهتر را پیشنهاد می‌دهند، اما در عین حال به توسعه نظام‌های اندیشه خشونت‌گرا و سلطه‌جو منجر می‌شوند. وی همچنین از دلایل انقلابیون در آمریکا حمایت می‌کرد، اما با استقلال آنان مخالف بود. از برک معمولاً به‌عنوان پایه‌گذار محافظه‌کاری مدرن یاد می‌شود. برک معتقد بود که مطبوعات آزاد رکن چهارم دموکراسی هستند. این شخصیت سیاسی انگلستان معتقد است: قرآن یا قانون محمدی قانونی است که شامل تمام طبقات اجتماعی گردیده و آن‌ها را به یکدیگر پیوند می‌دهد، قانونی است که به عالی‌ترین نظام قضایی و بهترین روش علمی و بزرگ‌ترین رسم قانون‌گذاری

ترتیب و تنظیم یافته است. (زنجان، ۱۴۰۴ ق: ۱۶۲) (هاشمی نژاد، ۱۳۸۵ ش: ۳۰۱) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۳)

نون گرونوم^۱ استاد آمریکایی: قرآن معجزه بدیهی محمد ﷺ است. اعجاز و انحصار کتاب از جهات مختلفی جلوه می‌کند. پیش‌بینی آینده، اطلاعات درباره وقایع مجهول گذشته، ناتوانی مردم از آوردن مشابه آن با وجود مبارزه‌طلبی‌های مکرر و بالاخره زیبایی بی‌سابقه و فصاحت مافوق‌اعلای انشای آن. (مردانی: ۱۴۰۲ م: ۶۳)

- کریستین دیتیش گراب (۱۱ دسامبر ۱۸۰۱ - ۱۲ سپتامبر ۱۸۳۶) بسیاری از نمایشنامه‌های تاریخی را با تصور یک جهان‌بینی ناامیدکننده و بدبینانه، با صحنه‌های هیجان‌انگیز نوشت. هاینریش هاین او را به‌عنوان یکی از دراماتورهای برجسته آلمان می‌دید و او را یک «مست شکسپیر مست» خواند و زیگموند فروید Grabbe را به‌عنوان «یک شاعر اصلی و نسبتاً عجیب» توصیف کرد. این اسلام‌شناس آلمانی می‌گوید: «همین علوم و معارف مسلمین بود که اروپا را در قرن دهم میلادی جلو برد همان علوم است که سرچشمه آن‌ها قرآن کریم بود و اروپا از این حیث به اسلام مدیون است.» (مهاجرانی، ۱۳۸۳ ش: ۴) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۴)

- بلر خاورشناس آلمانی می‌گوید: «این قرآن به‌زودی الی‌الابد بی‌معارض و دشمن خواهد شد. حقایق و قوانین ارشاد و هدایت بی‌نظیر آن ظاهر خواهد گردید. هر کس پیروی قرآن کند حیاتی گوارا و شیرین خواهد داشت.» (مردانی ۱۴۰۲ م: ۶۴)

- دکتر ماردریل خاورشناس فرانسوی: اسلوب قرآن اسلوبی است ملکوتی و آسمانی، مولود فکر بشر مخلوق زمینی نیست. آنچه را که قرآن دارد هیچ کتابی دیگر نخواهد داشت (مردانی ۱۰۴۲ م: ۶۴)

- جان ویلیام دراپر (۵ مه ۱۸۱۱ - ۴ ژانویه ۱۸۸۲) دانشمند، فیلسوف، پزشک، شیمی‌دان، مورخ و عکاس آمریکایی انگلیسی بود. او به تولید اولین عکس روشن از یک چهره زن (۱۸۳۹-۴۰) و اولین عکس دقیق از ماه در سال ۱۸۴۰ اعتبار داد. وی هم‌چنین اولین رئیس جمهور انجمن شیمی آمریکا (۷۷-۱۸۷۶) و بنیان‌گذار آن بود دانشکده پزشکی دانشگاه نیویورک. یکی از کتاب‌های Draper، تاریخ درگیری بین دین و علم، نظریه منازعه را که خصومت ذاتی در رابطه دین و علم است پیشنهاد می‌کند. به‌طور گسترده خواننده شد و به

چندین زبان ترجمه شد. پسرش، هنری درپر و نوه او، آنتونیا موری، اخترشناس بودند، خواهر کوچک‌تر او، کارلووتا موری، دیرینه‌شناس بود، پسر بزرگ‌تر وی، جان کریستوفر درپر، شیمی‌دان بود و پسر دانیل درپر، هواشناسی بود. وی می‌گوید: «قرآن تذکرات عالی اخلاقی و دستورات زیادی دارد. سبک انشای قرآن طوری تنظیم شده که ما به هیچ صفحه‌ای مراجعه نمی‌کنیم جز آنکه عالی‌ترین چیزی که همه‌کس تصدیق می‌کند و می‌پسندد در آن خواهیم یافت. این قطعه‌های کوچک آیات، مطالب، شعارها و قوانینی را به ما می‌آموزد که برای تمام حوادث و احتیاجات زندگی مناسب و قابل استفاده است.» (مردانی، ۱۴۰۲: ۶۵)

- کارل هاینریش مارکس (به آلمانی: Karl Heinrich Marx) (زاده ۵ مه ۱۸۱۸ در شهر تری‌یر، پروس - درگذشته ۱۴ مارس ۱۸۸۳ در لندن، انگلستان) یک فیلسوف، اقتصاددان، تاریخ‌نگار، جامعه‌شناس، نظریه‌پرداز سیاسی، روزنامه‌نگار و سوسیالیست انقلابی آلمانی بود. او در شهر تری‌یر در آلمان متولد شد و در دانشگاه به تحصیل قانون و فلسفه پرداخت. در ۱۸۴۳ با جنی فون وستفالن ازدواج کرد و به دلیل نوشته‌های سیاسی‌اش، از او سلب تابعیت شد و به همین جهت دهه‌ها به همراه همسر و فرزندان در تبعید در لندن زندگی کرد. در لندن، او با همکاری فریدریش انگلس به توسعه اندیشه‌هایش پرداخت، نوشته‌هایش را منتشر کرد و در کتابخانه موزه بریتانیا به تحقیق پرداخت. معروف‌ترین نوشته‌های او مانیفست حزب کمونیست، چاپ ۱۸۴۸ و اثر سه‌جلدی سرمایه (۱۸۶۷-۱۸۸۳) هستند. تفکرات سیاسی و فلسفی مارکس تأثیر عظیمی بر تاریخ روشنفکری، اقتصادی و سیاسی در دوره‌های پیش رو گذاشت و نام او به شکل یک صفت، یک اسم عام و نام یک مکتب اجتماعی به کار می‌رود. نظریات انتقادی مارکس در ربط با جامعه، اقتصاد و سیاست - که مجموع آن‌ها را مارکسیسم خطاب می‌کنند - بر این پایه استوار است که جوامع انسانی از طریق مبارزه‌های طبقاتی پیش می‌روند. (ویکی‌پدیا) وی در خصوص قرآن کریم می‌گوید: «در قرآن آیاتی موجود است که اختصاص به طلب علم و دانش و تفکر و بحث و تدریس دارد و چاره‌ای جز این ندارم که اعتراف کنم این کتاب محکم بسیاری از اشتباهات بشر را تصحیح کرد.» (مردانی ۱۴۰۲ م: ۶۵)

- گازیمرسکی مستشرق لهستانی: قرآن مجموعه‌ای است دل‌نشین زیرا در آن اخلاق و تمدن و سیاست و وعده و وعید در کنار یکدیگر قرار دارد. (زنجان ۱۴۰۴ ق: ۶۰) (هاشمی نژاد، ۱۳۸۵: ۳۰۱) (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۵)

- پرلامس کشیش معروف مسیحی: قرآن نه تنها توانست اعراب را به سوی اسلام جذب نماید بلکه ملت‌های مختلف و گوناگونی را مسلمان کرده است و شعاع آن هر روز پهن‌تر شده بر آسیا و آفریقا پرتو می‌افکند. مبشرین مسیحی ناظر این وضع هستند اما برای جلوگیری از آن کاری از دست آن‌ها ساخته نیست. (زنجان‌ی ۱۴۰۴ ق: ۱۶۲) (هاشمی نژاد، ۱۳۸۵: ۳۰۱) - (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۶)

- رابرت لماس، نویسنده و فیزیکدان انگلیسی است که به تحصیلات دانشگاهی می‌پردازد. او در درجه اول در مورد تاریخچه فراماسونری و هم‌چنین دوره نوسنگی، مهندسی باستان و باستان‌شناسی می‌نویسد. این دانشمند آمریکایی معتقد است: اول شراره‌ای که نور آن از قرآن کریم تابش می‌نماید بسم‌الله الرحمن الرحیم است، در کلمه رحمت به مؤمن اشعار می‌شود که خدای سبحان خدایی یگانه است که نعمت‌های خود را بر بندگان خویش در زندگانی دنیا و حیات جاودانی آخرت تکمیل فرموده، ازینجا ما به حقیقتی که شک و تردید در آن راه ندارد خواهیم رسید که این قرآن بزرگ‌ترین نوری است که آن نور خدا است و آن جز شفقت و مرحمت نخواهد بود. (زنجان‌ی ۱۴۰۴ ق: ۱۶۰) - (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۸)

- درابر استاد دانشکده نیورک آمریکایی: قرآن عهده‌دار بزرگ‌ترین اعمال ممکنه و خدمات عالیه گردیده است، این کتاب بهترین صحت دعوای محمد ﷺ پیغمبر عظیم الشان اسلام هست. (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۸)

- هنرپری لانس کشیش: قرآن نه تنها اعراب وحشی و باربر را داخل اسلام کرد بلکه هزاران ملل و طوایف وحشی و بیدادگر را تحت لوای خود جمع کرد. (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۸) - شارل فرانسیس دانشمند: انجیل کتابی است که در آمریکا کسی آن را نمی‌شناسد ولی قرآن کتابی است که هر مسلمانی به آن آشناست و این ادعای گزاف نیست بلکه یک واقعیتی است ولی باید گفت نشناختن انجیل، از خوش‌شانسی مذهب مسیحیت است. (مردانی، ۱۴۰۲ م: ۶۹)

- دکتر واگلیری پروفیسور معروف ایتالیایی و استاد دانشگاه ناپل: ما در این کتاب مخزن‌ها و ذخایری از دانش می‌بینیم که مافوق استعداد و ظرفیت باهوش‌ترین اشخاص و بزرگ‌ترین فیلسوفان و قوی‌ترین رجال سیاست است. به دلیل تمام این جهات است که قرآن نمی‌تواند کار یک مرد تحصیل‌کرده باشد آن‌هم مردی که تمام عمرش را در میان جامعه‌ای غیر مهذب گذرانیده که از محیط مردان دانش و دین بسیار به دور بوده‌اند. منشأ و مصدر قرآن

فقط ممکن بود از ساحت آن خدایی سرچشمه گرفته باشد که علم وی به آنچه در آسمان‌ها و زمین است احاطه دارد. (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۷۱)

- کوسیین دیرسوال خاورشناس: مردم شرق عموماً اعتراف دارند که قرآن آیتی است که فکر بنی نوع بشر از آوردن بمانند آن از حیث لفظ و معنی عاجز و ناتوان خواهد بود. (زنجانی ۱۴۰۴ ق: ۱۵۶)، (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۷۲)

- دکتر گرینه فرانسوی عضو مجلس نمایندگان: تمام آیات قرآنی را که مربوط به علوم طبیعی و بهداشتی و پزشکی که من خود از کودکی با آنها سروکار داشتم خواندم و مورد تتبع و بررسی قرار دادم و در پایان دیدم که تمام آن آیات با معارف جدید ما هماهنگی دارد لذا مسلمان شدم. اگر هر عالم و صاحب دانشی تمام آیات قرآنی را که به علم یافتن او مربوط است همان‌گونه که من مقایسه کردم مقایسه کند بدون شک اگر عاقل بوده و از غرض‌ورزی به دور باشد مسلمان خواهد شد. (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۷۶)

- سدیو مورخ فرانسوی: قرآن کتابی است جامع که خواننده را متخلق به فضائل انسانی و متصف به ملکات روحانی می‌نماید. این کتاب شامل تمام اصول مذهبی، احکام استوار آن دیدگان انتقادکنندگان را کور، زبان عیب جویان را لال، گوش مغرضین و دشمنان را کر و در عوض قلوب بشر را به حقیقت اسلام روشن کرده است. (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۷۸)

- گیبون: قرآن دستور عمومی و قانون اساسی مسلمین است. دستوری است شامل مجموعه قوانین دینی و اجتماعی و مدنی و تجاری و نظامی و قضایی و جنایی و جزایی. (جان، ۱۳۳۴: ۹۸) (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۹۶)

- هانری کربن دانشمند معاصر: هرگاه اندیشه پیغمبر اسلام خرافی بود و اگر قرآن وحی الهی نبود، وی هرگز جرئت نمی‌کرد بشر را به دانش دعوت کند. هیچ بشری و هیچ طرز فکری به اندازه پیامبر اسلام و قرآن مردم را به دانش دعوت نکرده است. تا آنجا که قرآن حکیم نه صد و پنجاه بار از دانش و عقل و اندیشه سخن به میان آورده است. (مردانی، ۱۴۰۲: م: ۱۱۲)

نتیجه‌گیری:

در بررسی اشارات به‌طور اخص قابل استنباط است که به دلیل اظهارنظر اندیشمندان، فلاسفه، متدینین و بزرگان شرق‌شناس مختلفی از کشورهای مختلف که به‌روشنی از عظمت و بزرگی قرآن یاد کرده و گاه‌ها مسلمان شده‌اند که این خود نمودی دیگر بر اعجاز قرآن هست.

در دسته بندی و قضاوت در خصوص مسشترقان در مواجهه با قرآن و پیامبر به این نکات باید توجه داشت که ایشان عمدتاً در تحقیقات و پژوهش‌های خود با اسناد برادران اهل سنت مواجهه هستند و لذا در تصمیمات و ارائه نظرات خود با انحرافات مواجهه باشند که در نگاه پژوهشگرانه این نقد به ایشان و افرادی که هدایت‌گر ایشان هستند وارد خواهد بود لیکن به دلیل رعایت اصول پژوهش فعل ایشان ارزشمند و قابل استناد می‌باشد که می‌تواند دانشمندان به نقد و شفاف سازی ابهامات بزرگان ایشان پردازند.

از طرفی پژوهشگران منصفی که در صدد رفع شبهات در باره تحریف قرآن کریم هستند به رغم آگاهی از دیدگاه مخالفان در تکاپوی کشف حقایقی در پژوهش‌ها و مستندات تاریخی برآمده که به دلیل جایگاه الهی و اعجاز گونه این کتاب آسمانی و همواره استمداد الهی را در پی داشته و سبب هدایت خیل کثیری از حقیقت‌جویان بوده‌است. گرچه اگر تمام عالم روی از قرآن برتابد به اندازه جای پای مور سیاهی در دل تاریکی شب خدشه بر حقانیت قرآن و دین مبین پیامبر خاتم نمی‌زند لیکن این نگارش شاید وجدان هوشیاری را بیدار کند و قدمی در مسیر خروج مهجوریت قرآن به حساب آید ان شاء الله.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع

قرآن کریم

- ۱- شاه‌آبادی، محمدعلی، (۱۳۸۶)، رشحات البحار، زاهد ویسی، چاپ اول، قم، سازمان انتشارات
- ۲- پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- ۳- جوادی آملی، عبدالله، (۱۳۸۲)، نزاهت قرآن از تحریف، چاپ پنجم، قم، اسراء.
- ۴- طبرسی، ابوعلی فضل بن حسن، (۵۳۶ ق)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، مترجم هاشم رسولی، تهران: انتشارات ناصرخسرو.
- ۵- نوری، حسین بن محمدتقی، (۱۲۵۴ - ق ۱۳۲۰)، فصل الخطاب فی اثبات تحریف کتاب رب الارباب.
- ۶- زمانی، محمدحسن، (۱۳۸۸ ش)، مستشرقان و قرآن، قم بوستان کتاب چاپ سوم.
- ۷- علیقلی، محمد مهدی، (۱۳۵۷)، قرآن از دیدگاه یکصد و چهارده دانشمند جهان، قم: سینا.
- ۸- زنجانی، ابو عبدالله، (۱۴۰۴ ق)، تاریخ قرآن، تهران، منظمه الإعلام اسلامی، چاپ اول. ترجمه سحاب.
- ۹- تولستوی، لی یف نیکالایویچ. (۱۴۲۹). حکم النبى محمد، دمشق، دار نینوی.
- ۱۰- مردانی، خیراله، (۱۴۰۲ م)، اعترافات دانشمندان بزرگ جهان، تهران، گوته، آیین جعفری.
- لودویک، امیل، (۱۳۴۲ ش)، ناپلئون و اسلام، تهران، اقبال.
- ۱۱- مهاجرانی، سید عطاء الله، (۱۳۸۳ ش)، اسلام و غرب، تهران: اطلاعات مرکز بین‌المللی گفتگوی تمدنها.
- ۱۲- هاشمی نژاد، عبدالکریم، (۱۳۸۱)، مناظره دکتر و پیر، تهران، شاهد.
- ۱۳- لایبوم، ژول، (۱۳۵۶)، ایدئولوژی و فرهنگ اسلام از دیدگاه ژول لایبوم، دریایی، محمد رسول، تهران، حیان.
- ۱۴- عبدالملک ابن هشام، ابومحمد، (۱۳۹۶)، سیرت محمد رسول الله، انصاری، مسعود، تهران، مولوی.
- ۱۵- منطقی، محمدجواد، (۱۳۴۹)، محمد و مکتب درخشانش، تهران، مرتضوی.
- ۱۶- هاشمی نژاد، عبدالکریم، (۱۳۸۵)، قرآن و کتاب‌های دیگر آسمانی، مشهد، کنکاش دانش.
- ۱۷- دیون پورت، جان، (۱۳۳۴)، عذر تقصیر به پیشگاه محمد و قرآن، سعیدی، سید غلامرضا، تهران، شرکت نسبی اقبال و شرکاء.

- ۱۸- فهرست مقالات: - نام خانوادگی، نام، (سال)، «عنوان مقاله»، نام مجله، ماه، دوره، شماره.
- ۱۹- استادی، کاظم، (۱۳۹۴)، «کتابشناسی عدم تحریف قرآن»، کتاب شناسی موضوعی، خرداد و تیر، سال ۲۶، شماره دوم.
- ۲۰- حاجی میرزایی، فرزاد، (۱۳۷۷)، مدخل مستشرقان و قرآن، دانشنامه قرآن و قرآن‌پژوهی، انتشارات دوستان و ناهید.
- ۲۱- علی الصغیر، محمد حسین، (۱۴۲۰ ه ق)، المستشرقون و الدراسات القرانیة، بیروت، دار المورخ العربی.
- ۲۲- معارف، مجید، (۱۳۸۴)، مجله پژوهش دینی، بهار، شماره ۹.

